

La ciència de la població

SIMON i TARRÉS, Antoni.
Aproximació al pensament demogràfic a Catalunya,
 Ed. Curial, Barcelona, 1995, 168 pàg.

Des que el 1749, a partir de la publicació de les lliçons sobre demografia d'Achenwall, va donar-se el nom de demografia a aquella branca de la ciència que s'ocupava del vessant numèric de la població humana, molts han estat els treballs escrits sobre aquest subjecte. Antoni Simon i Tarrés presenta en aquesta completa síntesi una descripció interpretativa de les teories demogràfiques i de llurs autors en el llarg període de temps en què s'estaven definint els contorns d'aquesta disciplina com a ciència.

L'inconvenient de la ignorància de les reaccions de la comunitat científica, davant la presentació d'un estudi sobre un tema mancat d'un consistent número de precursors que hagi aportat les ineludibles premisses metodològiques, sol actuar com a fre preventiu a l'hora d'emprendre el que, sens dubte, constituirà un repte intel·lectual per al seu artífex. Paral·lelament desbrossar un camí a penes transitat pot comportar el que la resta de passeres es basteixin a partir d'aquest principi, ja lloant-ne la traça, ja blasmant-ne la construcció.

En aquest cas, però, l'autor s'ha fet ressò de la carència i ha respost al desafiament amb l'avalament que li forneixen els anys de dedicació a les recerques demogràfiques, una autèntica constant en la seva singladura investigadora, i les publicacions. Aquest llibre resulta ser, doncs, com una mena de colofó de refundament a una trajectòria de reconegut especialista en les qüestions que atenyen la ciència de la població.

Així, el present volum representa una fita important per a la cobertura d'un espai parcialment buit: el de les idees i reflexions suscidades arran de determinats fenòmens socials. En efecte, ja el seu mateix escriptor assenyala la migradesa d'estudis –que a voltes pot induir a la precipitada conclusió de la inexistència– sobre el pensament demogràfic català. Sempre resulta més fàcil –i menys compromès, en el sentit d'exposat a crítiques– descriure uns fets determinats, que per evidents i constatables resulten difícilment discuti-

bles, que tractar d'esbrinar els complexos casuístics que els han generat. La suposada infal·libilitat objectiva de les xifres, el tòpic dels números com a base indiscutible de les ciències exactes i la menor familiaritat amb aquests materials d'arrel no-alfabètica, per part dels integrants de les disciplines que s'agrupen genèricament sota la significativament simbòlica denominació de *lletres*, disminueixen el possible impacte divulgatiu i les consegüents crítiques d'aquestes recerques. L'investigador de puntuals contextos demogràfics, quant a detectiu de situacions fàcilment constatables a través de les fonts emprades, pot estar emparat d'una relativa seguretat ja que, si més no una part dels seus esforços laborals, resta avalat mitjançant la seva comprovació. La relativa percepció de seguretat cartesiana, que hom és susceptible de sentir en analitzar dades concretes, deriva en la prevenció a què pot induir la intangibilitat d'idees i teories. Així es comprèn el major cultiu de les anàlisis empíriques en demografia sobre els llibres que tracten de corrents de pensament. A aquest tret cal afegir que les dades són accessibles a aquells que fan l'esforç de cercar-les, mentre que les idees i teories circulen amb més fluïdesa, a vegades convenientment vulgaritzades mitjançant la seva conversió en estereotips de llarga i monòtona durada.

La cronologia en la qual s'emmarca aquest treball i de la qual s'extreuen els pensadors escollits com a representatius de l'aleshores novella branca del saber principia pròpiament en el segle XVIII i fineix amb l'esclat de la Guerra Civil de la present centúria. Ambdues dates resulten significativament escaients. La victòria de l'opció encarnada en la Dictadura va representar la clausura brusca del que havia estat un debat fèrtil per la via de l'exili –físic i/o intel·lectual– de blocs sencers d'entre les parts en controvèrsia. El resultat de la contesa havia tingut l'efecte d'anorrear totes aquelles dissidències inassimilables per a les consignes promulgades des del poder.

La primera data es justifica, al seu torn, per ésser l'interludi clau en el qual l'estudi de la població començava a ser exercitat pels qui

l'emprenien amb un rigor i un enquadrament metodològicament que preluïava el seu esdevenidor científicament consolidat. Era l'època en la qual projectistes, il·lustrats i lliberals –els Romà i Rossell, Jaume Caresmar, Antoni de Capmany o Eudald Jaumeandreu– prenien consciència definida de la importància que tenien en qualsevol república els recursos humans. La idea distava d'ésser original –se citen com a precursors, el siscentista Feliu de la Peña, per exemple–, però des d'aleshores ençà anà adquirint cada cop més importància i suscitant més interès per part de la comunitat científica.

Els pensadors que il·lustren aquesta *Aproximació* amb llurs teories formen una amalgama representativament heterogènia de pensadors. La coincidència amb altres ciències quant a l'objecte d'estudi de la demografia –l'individu humà– feu que la multidisciplinarietat en els orígens acadèmics fos la nota comú en l'extens conjunt d'investigadors integrats en aquesta antologia del pensament demogràfic. Un ampli espectre laboral, a causa de les inquietuds professionals inherents que comporta, tenia com a membres recurrents productors de textos en què tenien cabuda tant les qüestions derivades de les tècniques de la seva professió com la seva sensibilitat entorn la qualitat de vida de grans sectors socials. Eren els metges, higienistes, urbanistes, economistes o etnòlegs.

La relativa diversitat professional dels productors d'obres, que és aglutinada sota aquest epígraf de pensament demogràfic, és també transferible als sistemes de valors que guiaven les tesis de llurs autors. Un dels assoliments més notables de l'*Aproximació* és la no-circumscripció del seu contingut a una sola tendència de pensament. Antoni Simon recull en aquest volum, malgrat la brevetat del continent, una exhaustiva mostra de pensadors de les més variades tendències demogràfiques –poblacionistes, neomalthusianes, antimalthusianes– i polítiques-conservadores, nacionalistes, anarquistes, catòliques ultramuntanes–. Jaume Balmes, Lluís Comenge, Alexandre Planelles, Pere Nubiola o Josep Blanc *versus* Félix Martí, Prudenci Sereñana o August Brossa. Així, mitjançant la seva lectura, podem confrontar l'ideari de gent tan diversa com els urbanistes imbuïts de progressisme, Ildefons Cerdà i Pere Garcia Fària –que es planyien i intentaven posar remei a la situació vital de les classes més desfavorides– o el d'un metge figurenc, Josep Masdevall, que, en un clar

exercici d'intel·lectual orgànic, va arribar a glossar les excel·lències d'una nombrosa descendència susceptible d'ocupar el seu temps infantil amb les tasques de filat, enriquint així el patrimoni del cap de la nació tant com el dels seus progenitors.

Aquest llibre, doncs, és una reflexió d'altres reflexions, una anàlisi d'altres anàlisis. El seu objecte és l'aprehensió dels fruits de processos racionals complexos endegats per les percepcions intel·lectuals que llurs promotors tenien de fenòmens relacionats amb la demografia. És aquesta el nexa mancomunador dels pensadors que apareixen en l'estudi, que, a més, són copartípeps d'un altre tret: el compromís amb unes determinades idees. En efecte, radicals o conservadors, els actors de l'*Aproximació* gaudeixen d'un seguit de característiques en les quals no es pot encabir ni la freda superioritat distanciada del centre dels seus escrits, ni qualsevol pretensió d'objectivitat acadèmica. En efecte, llurs idearis, que són a vegades reflex de la idiosincràsia de sectors socials sencers, es fan sincerament palesos, a voltes, amb la vehemència del que cerca no exposar, sinó convèncer. Tant, que és possible que el to i el tema, que el professor Simon contextua amb la facilitat d'un contemporaneista, transmetin al lector la combativitat dels escriptors, motivant-lo sobre unes qüestions que, malgrat el temps transcorregut, no han perdut la seva vigència.

En aquest sentit, resulta sempre un bon baròmetre indicador de la tolerància i la maduresa d'una comunitat el reconeixement i la positiva acceptació de l'existència

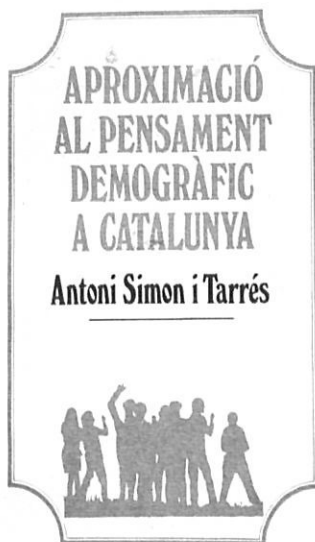
al seu si de teories –i, conseqüentment, dels seus generadors/divulgadors– que la particular evolució d'esdeveniments i idees han qualificat com a falses, no políticament correctes i, àdhuc, nocives. La inclusió de pensadors racistes i, fins i tot, eugenètics, en aquesta *Aproximació*, resulta sumament il·lustradora per desmuntar la sòlita atribució de tarannàs excloents quant a qüestions fenotípiques a indrets geogràficament circumscrius o a grups socials o polítics que –llevat d'uns pocs casos– cap comunitat accepta fàcilment com a propis. La presentació d'una societat com una mena d'Arcàdia exempta de les tensions ideològiques, que afligeixen a bastants d'entre llurs homònimes, representa simplement, alhora que una autocomplaent construcció d'una parcial imatge, la manera d'ignorar unes determinades qüestions per la via de negar llur existència.

El mateix compilador s'adona de la capacitat de seducció del material que ha tractat i, preveient un efecte polèmicament contagiós de l'exteriorització de reflexions, que, en molts casos, han romàs alletargades fins a aquesta exhumació, preventivament les vacuna fent seves les paraules de Vicens Vives, qui en més d'una ocasió es va veure enmig de controvèrsies historiogràfiques: «La Història no es fa, es refà». De fet, la fàcil connexió amb els interessos generals de la ciutadania que pot presentar el contingut d'aquest llibre per l'actualitat de moltes de les velles reflexions en ell contingudes –recordem, sinó, el seguiment massiu de les darreres conferències mundials celebrades a El Caire sobre la població o els debats mai exhaurits sobre vells temes, com la llicitud de l'avortament– el converteix no solament en una eina de primera mà per als estudiosos de la ciència de la població, sinó en una lectura recomanada a qualsevol interessat en el tema.

I, si no fossin molts els assoliments del present volum, n'hi hauria prou amb la restauració que fa l'autor tant de la figura com dels textos de nombrosos pensadors que havien restat en un oblit pràcticament absolut. Figures cabdals en nombrosos verals científics (Francesc Campderà i Camín, Josep Maria Tallada, Escudé i Bartolí o Josep de Calassanç Serra i Ràfols) es veuen restaurades en la importància que havien tingut a Catalunya, i, en general, a tot l'Estat, de la mà d'aquest estudi.

Montserrat Jiménez Sureda

biblioteca de cultura catalana

curial